

Warszawa, dnia 11 stycznia 2011 r.

RPO-660898-VII-7020/10/JL

I n f o r m a c j a
o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw
Obywatelskich w Zakładzie Karnym w Goleniowie
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w dniach 24-25 listopada 2010 r. do Zakładu Karnego w Goleniowie, przy ul. Grenadierów 66 (zwanego dalej Zakładem) udali się przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich.

Wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, przedstawiciele Rzecznika sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności, dokonując oceny pod względem ochrony osadzonych przed torturami oraz innym okrutnym, nieludzkim i poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzając wizytację zapobiegawczą Krajowego Mechanizmu Prewencji przedstawiciele Rzecznika:

- wysłuchali informacji o funkcjonowaniu Zakładu i jego podstawowych problemach, udzielonej przez dyrektora Zakładu;
- obejrzelili teren i pomieszczenia Zakładu: losowo wybrane cele mieszkalne we wszystkich oddziałach mieszkalnych, cele zabezpieczające oraz cele do wykonywania kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej, łaźnie, sale widzeń, tereny spacerowe, pomieszczenia przeznaczone do działalności kulturalno – oświatowej i sportowej, bibliotekę, halę sportową, ambulatorium i izby chorych, kantinę oraz kuchnię;

- przeprowadzili, na podstawie kwestionariusza, rozmowy w cztery osoby z 47 osadzonymi w Zakładzie oraz rozmowy z osadzonymi przebywającymi w wizytowanych celach mieszkalnych.

Pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich poinformowali dyrektora Zakładu o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Ponadto, po zakończeniu wizytacji analizie poddano: protokoły kontroli Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Goleniowie z dnia: 7 i 28 października 2010 r., „Zarządzenie Wewnętrzne nr 22/08 Dyrektora Zakładu Karnego w Goleniowie z dnia 26 września 2008 r. w sprawie porządku wewnętrznego dla osadzonych zakwalifikowanych jako wymagających osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi zakładu karnego typu zamkniętego, w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu”, „Zarządzenie Wewnętrzne nr 21/08 Dyrektora Zakładu Karnego w Goleniowie z dnia 26 września 2008 roku w sprawie porządku wewnętrznego” oraz „Sprawozdanie dotyczące załatwiania skarg, próśb i wniosków osób osadzonych w Zakładzie Karnym w Goleniowie w 2009 r.”.

2. Charakterystyka jednostki

Zakład Karny w Goleniowie - usytuowany na obrzeżach miasta - jest jednostką penitencjarną typu zamkniętego przeznaczoną do odbywania kary pozbawienia wolności przez mężczyzn – recydywistów penitencjarnych. Ponadto, w Zakładzie wyznaczone są oddziały aresztu śledczego, oddział typu zamkniętego dla odbywających karę po raz pierwszy oraz oddział dla osadzonych zakwalifikowanych jako wymagających osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi zakładu karnego typu zamkniętego, w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu (zwanych dalej osadzonymi niebezpiecznymi). Jednostka ta posiada również oddział terapeutyczny dla recydywistów penitencjarnych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi

lub upośledzonych umysłowo, dla uzależnionych od alkoholu oraz sprawców przestępstw popełnionych w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych.

Pojemność Zakładu wynosi 1039 miejsc, w tym 125 miejsc w oddziale terapeutycznym. W dniu 24 listopada 2010 r. w jednostce faktycznie przebywało 972 osadzonych, w tym 898 skazanych, 70 tymczasowo aresztowanych oraz 4 ukaranych. W oddziale terapeutycznym dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo przebywało 81 osadzonych, a dla uzależnionych od alkoholu 34 osadzonych. W oddziale dla osadzonych niebezpiecznych umieszczono 10 skazanych i 1 tymczasowo aresztowanego.

W jednostce 206 na 967 osadzonych deklarowało uczestnictwo w podkulturze, co daje 21,30 % (45 osób w I oddziale penitencjarnym, 73 osoby w II oddziale penitencjarnym, 88 osób w III oddziale penitencjarnym). Podczas rozmów z osadzonymi przeprowadzonych przez przedstawicieli RPO stwierdzono, iż w Zakładzie tworzy się cele wspólne dla „grypsujących” i „niegrypsujących”.

Zakład Karny w Goleniowie dysponuje 412 celami mieszkalnymi, w tym 13 dla tzw. „niebezpiecznych”, 6 izbami chorych, 7 celami izolacyjnymi oraz 6 celami zabezpieczającymi. Przeważają cele dwuosobowe (281), jednoosobowe (34) i pięćosobowe (28). Podział pozostałych cel według liczby miejsc kształtuje się następująco:

- czterosobowe – 25,
- trzyosobowe – 25,
- sześćosobowe - 9
- siedmioosobowe – 8,
- dziewięćosobowe - 2.

Osadzeni zakwaterowani są w pięciu pawilonach – A, B, C, D, E, które wchodzi w skład trzech oddziałów penitencjarnych.

W czasie wizytacji cel nie stwierdzono osadzenia tymczasowo aresztowanych i skazanych z różnych grup klasyfikacyjnych we wspólnej celi mieszkalnej.

3. Warunki bytowe

W Zakładzie nie ma przeludnienia. Osadzeni przebywają w warunkach zapewniających zachowanie przewidzianej w art. 110 Kodeksu karnego wykonawczego normy 3 m² powierzchni celi na osobę.

Stan techniczny cel mieszkalnych określić można jako dobry (pawilon A) oraz bardzo dobry (pawilony B, C, D, E). Z punktu widzenia poszanowania prawa do intymności osób pozbawionych wolności, ważne jest, iż w każdej celi mieszkalnej wieloosobowej kąpiel sanitarna jest całkowicie zabudowana. Ponadto, w każdym pawilonie, za wyjątkiem A, do cel mieszkalnych doprowadzona jest ciepła woda. W celach jest czysto, panuje w nich odpowiednia do pory roku temperatura powietrza, a także zapewniony jest dopływ światła dziennego i sztucznego pozwalającego na czytanie i pisanie. W wizytowanych celach nie stwierdzono braków w sprzęcie kwaterunkowym, a stan materacy, bielizny pościelowej oraz ręczników należy uznać za dobry. Jednakże w wielu celach w górnych łóżkach brakowało zabezpieczeń przed upadkiem oraz drabinek.

Kąpiel osadzonych odbywa się w łaźniach oddziałowych. Ich stan jest bardzo dobry, za wyjątkiem łaźni w pawilonie D, która jest przeznaczona do remontu. Ponadto, w oddziale D 1- D 2 i D 3 – D 4 znajdują się dodatkowe łaźnie z jednym stanowiskiem prysznicowym, które przeznaczone są dla osadzonych funkcyjnych oraz osób z chorobami skórnymi. Po kąpeli osoby chorej łaźnia jest dezynfekowana. Osadzeni niebezpieczni korzystają z łaźni w swoim oddziale. W pomieszczeniach prawidłowo działa wentylacja. Ponadto, w każdej z nich zainstalowano WC odseparowane od reszty pomieszczenia ścianą oraz wieszaki na ubrania. Tuż obok hali sportowej usytuowano łaźnię przeznaczoną dla osób, które brały udział w zajęciach sportowych.

Jednostka dysponuje łącznie 20 polami spacerowymi, w tym 6 dla osadzonych niebezpiecznych. Trzy pola spacerowe są bardzo duże i wyposażone w sprzęt do gry w siatkówkę lub siatkówkę plażową. Każde z pól posiada ławkę, jest ogrodzone betonowymi płytami lub siatką, jednakże żadne z nich nie ma zadaszenia zapewniającego ochronę podczas deszczu.

We wszystkich oddziałach wyodrębniono cele dla osób palących wyroby tytoniowe. Podczas oglądu cel mieszkalnych nie stwierdzono, aby z osobami palącymi osadzane były osoby niepalące.

Osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy, w większości ocenili warunki bytowe w celi jako dobre lub dość dobre. Oceny negatywne wiązały się głównie ze słabym oświetleniem w celi, zniszczonym sprzętem kwaterunkowym oraz złą jakością proszku do prania i pastą do zębów.

Warunki mycia się i kąpieli za dobre i dość dobre uznały 32 osoby ankietowane. Pozostali ocenili je jako znośne lub złe, wskazując wśród powodów takiej oceny grzyb na ścianach oraz zbyt krótki czas kąpieli.

4. Wyżywienie

Na potrzeby związane z wyżywieniem osadzonych przebywających w Zakładzie działa kuchnia usytuowana w odrębnym budynku. Składa się ona z kuchni służącej do przygotowania posiłków normy podstawowej oraz kuchni służącej do przygotowania posiłków dietetycznych. Stan pomieszczeń wchodzących w jej skład uznać należy za bardzo dobry, spełniający wymogi HACCP.

W dniu wizytacji w kuchni Zakładu poza posiłkami podstawowej i wyznaniowej normy wyżywienia, przygotowywane były potrawy diety: lekkostrawnej, cukrzycowej, cukrzycowej insulino-zależnej. Zdaniem dyrektora jednostki, Zakład nie ma możliwości przygotowania posiłków spełniających wymogi religijne i kulturowe. Wartym podkreślenia jest fakt, iż zgodnie ze stanowiskiem płk Jacka Włodarskiego - Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, wyrażonym w piśmie skierowanym do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 22 grudnia 2010 r., odmowa wyrażenia zgody na korzystanie przez osadzonych z wyżywienia uwzględniającego ich wymogi religijne lub kulturowe, może być spowodowana jedynie względami technicznymi i organizacyjnymi polegającymi na przestarzałym zapleczu kuchennymi i złym stanie technicznym pomieszczeń.

Zdania respondentów na temat wyżywienia oferowanego przez Zakład były podzielone. Dwadzieścia cztery osoby oceniły wyżywienie jako dobre, zarówno pod względem walorów smakowych, jak i wielkości porcji. Pozostali, wśród uwag krytycznych podnieśli zbyt małe urozmaicenie jadłospisu, złą jakość produktów, nie spełnianie norm przez posiłki dietetyczne oraz zbyt małą ilość nabiału. Dziesięć osób oceniło wyżywienie jako złe i raczej złe.

Uzupełnienie wyżywienia oferowanego osadzonym przez jednostkę możliwe jest poprzez paczki żywnościowe przesyłane z wolności oraz poprzez dokonywanie zakupów w kantynie. Respondenci w zdecydowanej większości pozytywnie ocenili zarówno postępowanie administracji Zakładu z paczkami żywnościowymi, jak i asortyment oraz ceny artykułów w kantynie więziennej. Jednakże zwrócili uwagę na brak możliwości zamówienia produktów, których nie ma w kantynie oraz na nieinformowanie osadzonego o przypadku odmowy przyjęcia paczki przesłanej do niego.

5. Opieka medyczna

Z informacji uzyskanych od kierownictwa Zakładu wynika, iż nie występują braki kadrowe w więziennej służbie zdrowia. Zatrudnionych jest obecnie 3 lekarzy – funkcjonariuszy SW (internista, neurolog i stomatolog) na pełnym etacie, a także lekarze cywilni: chirurg, psychiatra i stomatolog na ½ etatu oraz stomatolog na ¼ etatu. Ponadto, jeden lekarz neurolog jest zatrudniony na podstawie kontraktu. W skład średniego personelu medycznego wchodzi 7 pielęgniarek – funkcjonariuszek SW. Dyrektor Zakładu zawarł również umowę o świadczenie usług z zakresu opieki: okulistycznej, dermatologicznej i hepatologicznej z Niepublicznym Zakładem Opieki Zdrowotnej w Goleniowie.

W pawilonie C umiejscowiono pomieszczenia służby zdrowia. W ich skład wchodzi: 6 izb chorych, gabinety: lekarski, stomatologiczny, laryngologiczno – okulistyczny oraz pracownia EKG (stoi pusta, ponieważ Zakład nie posiada sprzętu rentgenowskiego). Warto zauważyć, iż w jednostce wykonuje się bardzo dużo zabiegów stomatologicznych i w związku z tym gabinet powinien być

wyposażony w stomatologiczny aparat RTG. Obniżyłoby to koszty tych usług. Pomieszczenia te są odnowione, zadbane i przestronne.

W każdym oddziale znajduje się ambulatorium, w którym przyjmują lekarze oraz wydawane są leki. Osadzeni są przyjmowani przez lekarza w dni robocze w godzinach od 7.00 do 15.00. W nagłych wypadkach wzywany jest lekarz pogotowia ratunkowego. Leki w godzinach porannych wydawane są przez pielęgniarkę, a w godzinach wieczornych przez oddziałowego.

Ponadto, Zakład korzysta z usług ambulansu z Zakładu Karnego w Czarnem, w którym wykonuje się zdjęcia RTG klatki piersiowej – wymagane przy badaniach wstępnych każdego osadzonego.

Kierownictwo Zakładu Karnego w Goleniowie nie opracowało wewnętrznych procedur dotyczących postępowania z osobami zakażonymi wirusem HIV lub inną chorobą zakaźną. Wszelkie działania oparte są na rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad zakresu i trybu udzielania świadczeń zdrowotnych osobom pozbawionym wolności przez zakłady opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności (Dz. U z 2003 r. Nr 171, poz. 1633).

Większość respondentów pozytywnie oceniła pracę służby zdrowia. Jednakże 6 osób uznało, iż nie spełnia ona ich wymagań. Wśród uwag pojawiły się stwierdzenia, iż zbyt długo trzeba czekać na wizytę u lekarza, że lekarze nie wykonują niezbędnych badań i nie przepisują właściwych leków.

6. Traktowanie osadzonych

Przeważająca większość rozmówców (39) oceniła traktowanie przez funkcjonariuszy Służby Więziennej jako dobre. Stwierdzili, że nie zaistniały sytuacje, podczas których funkcjonariusze SW naruszyliby ich nietykalności lub niewłaściwie potraktowali. Nie byli też świadkami takich niedozwolonych zachowań. Jednakże pojawiły się głosy (8) mówiące o wulgarnym zwracaniu się do osadzonych przez funkcjonariuszy SW, a także poniżaniu słownym i aroganckim zachowaniu. W związku z tym 2 osadzonych złożyło skargi do dyrektora Zakładu.

Osiemnaście osób objętych rozmowami było karanych dyscyplinarnie, w tym 6 osób karą umieszczenia w celi izolacyjnej. Wobec jednej osoby, której wypisano wnioski o ukaranie, porzeczano na pouczeniu. Sześciu ukaranych mężczyzn stwierdziło, iż zastosowana kara była słuszna. Również 6 osadzonych, że nie była adekwatna do przewinienia, 5 osób nie miało zdania na ten temat. Wszyscy potwierdzili, iż przed wymierzeniem kary dyrektor Zakładu wysłuchał ich wyjaśnień. Pięciu respondentów podało, iż nie zostali pouczeni o prawie zaskarżenia decyzji o wymierzeniu kary dyscyplinarnej. Każdy z ukaranych karą umieszczenia w celi izolacyjnej przyznał, iż był badany przed jej wykonaniem przez lekarza lub psychologa. Jedynie jedna osoba potwierdziła fakt jej zbadania po odbyciu kary dyscyplinarnej.

W Zakładzie Karnym w Goleniowie znajduje się 7 cel izolacyjnych, w tym jedna w oddziale terapeutycznym i jedna w oddziale dla osadzonych niebezpiecznych.

W jednostce mieści się 6 cel zabezpieczających. W każdej z nich znajduje się sedes oraz stół z taboretami - przymocowane do podłogi. Każda z nich wyposażona jest w kamery telewizji przemysłowej.

W trzech pierwszych kwartałach 2010 r. do organów więziennictwa wpłynęło 300 skarg¹ od osadzonych na funkcjonowanie Zakładu. W tym okresie rozpatrzono zarzuty dotyczące: opieki zdrowotnej (135), warunków bytowych (97), zatrudnienia (36), decyzji komisji penitencjarnej (5), traktowania przez współosadzonych (2), traktowania przez funkcjonariuszy SW (144), przetransportowania (23), wymierzenia kary dyscyplinarnej (19), korespondencji (22), widzeń i rozmów telefonicznych (7), paczek (10), pomocy postpenitencjarnej (9), działalności kulturalno-oświatowej i sportowej (11), załatwienia skarg (6), zapoznawania z opiniami i udostępniania dokumentów i aktów prawnych (6), realizacji zakupów (2), przepustek i zezwolenia na czasowe opuszczenie zakładu karnego (4) i inne (53). Tylko jeden zarzut, dotyczący zagubienia korespondencji, uznano za zasadny.

Dla porównania, w roku 2009 osadzeni w Zakładzie skierowali 511 skarg na działalność jednostki. Większość z nich dotyczyła opieki zdrowotnej (236),

¹ Jedna skarga może zawierać zarzuty dotyczące różnej problematyki.

traktowania przez funkcjonariuszy (214) oraz warunków bytowych (136). Tylko dwa zarzuty uznano za zasadne.

W ocenie wizytujących, ustalenia poczynione zarówno podczas oglądu jednostki, jak i rozmów z osadzonymi, nie dają podstaw do stwierdzenia, aby – generalnie rzecz biorąc - warunki bytowe w Zakładzie, czy też inne okoliczności osadzenia, były dla osób pozbawionych wolności na tyle dotkliwe, aby mogły prowadzić do okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania. Atmosfera w Zakładzie jest bardzo dobra, wolna od napięć, a relacje między osadzonymi a wychowawcami i oddziałowymi - prawidłowe.

7. Praca penitencjarna i terapeutyczna.

W oddziale terapeutycznym prowadzi się terapię dla osób uzależnionych od alkoholu – 34 miejsca oraz terapię dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo – 91 miejsc. Zatrudnionych jest łącznie 10 osób: kierownik oddziału, 3 inspektorów ds. terapii, 4 psychologów oraz 2 wychowawców. W roku 2009 objętych działaniami terapeutycznymi: dla uzależnionych od alkoholu było 175 skazanych, a dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo były 103 osoby.

W ramach prowadzonej terapii dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo odbywają się zajęcia z:

1. Psychokorekcji indywidualnej obejmujące:

- poradnictwo psychologiczne,
- interwencje psychologiczne,
- warunkowanie instrumentalne (nagrody i kary),
- rozmowy psychologiczne (relaksacyjne, podtrzymujące, psychokorekcyjne, odreagowujące)
- metody wpływu osobistego,
- konsultacje psychiatryczne,
- farmakoterapia.

2. Psychokorekcji grupowej obejmujące:

- zajęcia relaksacyjne,
- psychorysunek,
- zajęcia terapeutyczne dla sprawców przemocy,
- zajęcia terapeutyczne dla osób dokonujących samouszkodzeń,
- treningi:
 - 1)umiejętności interpersonalnych,
 - 2)radzenia sobie w sytuacjach trudnych,
 - 3)kontroli złości
 - 4)wnioskowania moralnego,
- psychodrama,
- modelowanie zachowań, naśladownictwo,
- mitingi grupy AA.

3. Edukacji obejmującej:

- trening w zakresie wyglądu zewnętrznego i higieny osobistej,
- edukację w zakresie profilaktyki zdrowotnej,
- zajęcia dotyczące uzależnienia od alkoholu oraz uzależnienia od nikotyny,
- mini wykłady,
- pogadanki,
- programy edukacyjne TV,
- interpretowanie, wyjaśnianie, dostarczanie wiedzy, informacji,
- kursy doskonalenia zawodowego,
- cykl programowy „Za bramę i co dalej?”.

4. Oddziaływania poprzez pracę:

- prace porządkowe na rzecz oddziału,
- zatrudnienie poza oddziałem.

5. Terapii zajęciowej:

- prace stolarskie,
- prace rzeźbiarskie,
- naprawa sprzętu kwaterunkowego,
- prace plastyczne,
- prace z papieru,
- wykonywanie odlewów gipsowych,
- prace z wikliny,
- prace z wełny i sznurka,
- prace polowe w ogrodzie (sezon wiosenno – jesienny).

6. Kulturalno – oświatowe, sportowe oraz koła zainteresowań:

- zajęcia teatralne,
- oglądanie programów TV i video,
- czytanie książek i prasy,
- turnieje,
- gry planszowe i stolikowe,
- zajęcia rekreacyjno – sportowe dla skazanych mniej sprawnych ruchowo,
- ćwiczenia w świetlicy sportowej.

Ponadto, osadzeni w tym oddziale mają do dyspozycji „ogródek terapeutyczny”, w którym mogą uprawiać warzywa.

W oddziaływaniach terapeutycznych dla uzależnionych od alkoholu wykorzystywane są metody grupowe oraz indywidualne. Są one ukierunkowane na zmiany schematów poznawczych, korekcję stanów emocjonalnych oraz uczenie nowych – konstruktywnych zachowań. Należą do nich:

1. Mikroedukacja:

- wykłady edukacyjne,
- nagrania audiowizualne,
- opowiadanie na pytania do wykładów i filmów,

- analiza rysunków poglądowych i tematycznych,
- ćwiczenia tematyczne,
- grupowe dyskusje tematyczne.

2. Zorganizowana autoanaliza i autodiagnoza:

- konsultacje indywidualne (analiza osobistych schematów postępowania i myślenia oraz wydarzeń życiowych),
- rozmowy psychologiczne (tonujące, podtrzymujące, psychokorekcyjne, odreagowujące),
- poradnictwo psychologiczne,
- wypełnianie kwestionariuszy tematycznych,
- informacje zwrotne i konfrontowanie.

3. Modelowanie:

- mitingi AA (z udziałem trzeźwiejących alkoholików z grupy wolnościowej),
- społeczność terapeutyczna,
- relacja terapeutyczna i metody wpływu osobistego,
- rytuały wprowadzenia w grupę i zakończenia terapii.

4. Ćwiczenie umiejętności:

- wyrażanie uczuć i uważne słuchanie oraz mówienie o sprawach osobistych,
- wypowiadanie i przyjmowanie komplementów,
- wyrażanie i przyjmowanie krytyki,
- odmawianie picia,
- radzenie sobie z myślami o picciu,
- uświadamianie i radzenie sobie ze złością,
- planowanie zachowania w sytuacjach kryzysowych,
- uświadamianie sobie i radzenie z negatywnym myśleniem.

5. Indywidualny program terapeutyczny:

- tworzenie ustrukturalizowanych warunków do kształtowania poczucia podmiotowości i sprawczości pacjenta,
- motywowanie do współodpowiedzialności za przebieg pracy terapeutycznej,
- powiększanie zakresu sytuacji i ilości czasu wykorzystywanego przez pacjenta do pracy nad zmianą osobistą i realizacją zadań terapeutycznych,
- pomaganie pacjentowi w uzyskaniu orientacji dotyczącej przebiegu całego programu terapii i własnego miejsca w jego realizacji,
- przygotowywanie pacjenta do systematycznej i planowej pracy, służącej procesowi zdrowienia a prowadzonej poza miejscem terapii i po jego zakończeniu.

W Zakładzie Karnym w Goleniowie realizowany jest program edukacyjny z zakresu radzenia sobie ze stresem – przeciwdziałania agresji i przemocy oraz program psychokorekcyjny dla osadzonych przebywających w oddziale dla „niebezpiecznych”. Ponadto, realizowane są następujące programy: „Stop pijanym kierowcom” – zajęcia grupowe dla skazanych z art. 178a§1 k.k., „To jest AA” – program samopomocy dla skazanych z problemem alkoholowym, „Krótka interwencja” – program readaptacji społecznej w zakresie motywowania skazanych nadużywających substancji psychoaktywnych do zmiany, „Stop narkotykom” – program samopomocy dla skazanych z problemem narkotykowym, „Wolny wybór” – program readaptacji społecznej w zakresie zapobiegania używaniu narkotyków przez osadzonych w trakcie pobytu i po opuszczeniu przez nich jednostki penitencjarnej oraz „Art.” – program zastępowania agresji.

W dniu wizytacji w dziale penitencjarnym zatrudnieni byli: kierownik działu, 4 psychologów, 3 koordynatorów ds. penitencjarnych w oddziałach penitencjarnych, 4 wychowawców: ds. postpenitencjarnych (2), ds. sportu (1), ds. kulturalno – oświatowych (1) oraz 16 wychowawców w oddziałach mieszkalnych.

W dniu 25 maja 2010 r. w Zakładzie Karnym w Goleniowie zarządzeniem wewnętrznym dyrektora Zakładu powołane zostały trzy oddziały penitencjarne. Oddział I Penitencjarny obejmuje 5 oddziałów mieszkalnych, a jego pojemność wynosi 317 miejsc. W skład odsady kadrowej wchodzi: kierownik oddziału (kierownik działu penitencjarnego), kierownik penitencjarny, koordynator ochrony, 5 wychowawców, 2 psychologów, instruktor ds. kulturalno – oświatowych i biblioteki oraz instruktor ds. sportu. Oddział II Penitencjarny obejmuje 3 oddziały mieszkalne, jego pojemność wynosi 260 miejsc. W skład obsady kadrowej wchodzi: kierownik oddziału (zastępca dyrektora Zakładu), koordynator penitencjarny, koordynator ochrony, 5 wychowawców i psycholog. Oddział III Penitencjarny obejmuje 5 oddziałów mieszkalnych, a jego pojemność wynosi 340 miejsc. W skład obsady kadrowej wchodzi: kierownik oddziału (zastępca dyrektora Zakładu), koordynator penitencjarny, koordynator ochrony, 6 wychowawców i psycholog.

Kierujący oddziałami, koordynatorzy penitencjarni i ochronni wzięli udział w ogólnopolskim cyklu przygotowawczo - szkoleniowym związanym z pierwszym etapem wdrożenia oddziałów penitencjarnych. Przeprowadzono również szkolenie dla pozostałej części pracowników jednostki, które przybliżyło wprowadzaną reformę struktury organizacyjnej jednostek. W oddziałach zwiększono liczbę funkcjonariuszy pracujących w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi poprzez wprowadzenie starszych oddziałowych oraz funkcjonariuszy działu kwatermistrzowskiego. Dodatkowo do oddziałów penitencjarnych zostali przydzieleni pracownicy działów ewidencji i finansowego. Kierującym oddziałami penitencjarnymi, koordynatorom i pracownikom kwatermistrzostwa przygotowano pomieszczenia w oddziałach mieszkalnych. Pozwoliło to na bezpośredni i systematyczny kontakt pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi służbami oraz co jest w tej reformie najważniejsze skróciło drogę oraz czas załatwiania wszystkich spraw zgłaszanych przez osadzonych.

Według dyrektora Zakładu do pozytywnych skutków wprowadzenia oddziałów penitencjarnych można zaliczyć m. in.:

- działające w oddziałach zespoły pod kierownictwem zastępcy dyrektora mogące szybko i adekwatnie reagować na każdy pojawiający się problem czy zagrożenie,

- skrócenie drogi decyzyjnej i obiegu informacji,
- zwiększenie liczby funkcjonariuszy pracujących w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi dające większe poczucie bezpieczeństwa wśród funkcjonariuszy,
 - spotkania robocze organizowane przez kierującego w ramach oddziału pozwalające na płynny przepływ informacji w oddziale, a także w sposób pośredni wzmacniające poczucie pracy w jednym zespole,
 - częsty i systematyczny kontakt koordynatorów z pozostałymi funkcjonariuszami, jak też z osadzonymi powodujący lepsze rozpoznanie atmosfery,
 - utworzenie trzech komisji penitencjarnych (w składzie: kierujący oddziałem, kierownik działu ewidencji, koordynatorzy),
 - przypisanie konkretnych zadań do wykonania funkcjonariuszom w poszczególnych oddziałach, co powoduje szybsze i skuteczniejsze załatwianie spraw osadzonych, szczególnie w zakresie spraw rodzących problemy lub skargi,
 - odciążenie pracy wychowawcy poprzez przejęcie spraw osadzonych związanych z finansami, kwatermistrzostwem, ewidencją, wysyłką korespondencji osadzonych, spowodowało to dłuższe przebywanie w oddziale wychowawcy i możliwość prowadzenia bardziej skutecznych oddziaływań penitencjarnych.

Dla osób, którym pozostało 6 miesięcy do zakończenia odbywania kary pozbawienia wolności, organizowany jest program readaptacji społecznej w zakresie aktywizacji zawodowej skazanych oraz promocji zatrudnienia – „Re-aktywacja”.

Ponadto, dla recydywistów penitencjarnych, którzy odbywają karę pozbawienia wolności w warunkach zakładu karnego typu zamkniętego, stworzono program przygotowujący do kursu prawa jazdy w warunkach wolnościowych – „Zawodowy kierowca”.

W roku 2009 zrealizowano 10 kursów aktywacji zawodowej w ramach Funduszu Postpenitencjarnego. Były to: „Elektryk wraz z obsługą urządzeń elektroenergetycznych do 1 kV”, „Wikliniarz z elementami rękodzieła artystycznego”, „Monter stolarki PCV”, „Florysta z elementami rękodzieła artystycznego”, „Malarz – glazurnik” oraz 4 edycje „Aktywny na rynku pracy”. W roku 2010 przeprowadzono 6 kursów – „Kurs komputerowy z zakresu podstawowej obsługi komputera”,

„Witrażownik z elementami rękodziela artystycznego”, „Monter stolarki PCV” oraz 3 edycje „Aktywny na rynku pracy”. Ponadto, wszczęto procedurę przetargową na 2 kursy: „Malarz – glazurnik” oraz „Elektryk wraz z obsługą urządzeń elektroenergetycznych do 1 kV”.

W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki zrealizowano: 6 kursów w roku 2009 oraz 9 w roku 2010.

Osadzeni, z którymi rozmawiano, w większości pozytywnie wypowiedzieli się na temat pracy wychowawców. Wskazali, że wychowawca zawsze ma dla nich czas, chętnie udziela pomocy oraz interesuje się problemami osadzonych. Ośmiu rozmówców było odmiennego zdania.

8. Zatrudnienie

Według stanu na dzień 24 listopada 2010 r. zatrudnionych było ogółem 248 skazanych, z tego odpłatnie – 152 oraz nieodpłatnie – 96. Wewnątrz jednostki penitencjarnej zatrudnionych było 211 skazanych: 123 odpłatnie (7 – gospodarstwo pomocnicze, 116 – prace porządkowo-pomocnicze) oraz 88 nieodpłatnie (2 – gospodarstwo pomocnicze, 86 prace porządkowo-pomocnicze). Na zewnątrz jednostki zatrudnionych było 37 skazanych, w tym 29 odpłatnie, a 8 nieodpłatnie.

Zakład Karny w Goleniowie zawarł umowy o zatrudnienie nieodpłatne skazanych przy pracach publicznych z takimi instytucjami jak: Starostwo Powiatowe w Goleniowie, Urząd Gminy i Miasta w Goleniowie, Goleniowski Dom Kultury, Sąd Rejonowy w Goleniowie, Ośrodek Sportu i Rekreacji w Goleniowie oraz Przedszkole Publiczne nr 5 w Goleniowie.

Przy Zakładzie funkcjonuje gospodarstwo pomocnicze, którego podstawową działalnością jest produkcja opakowań tekturowych. W 2005 roku poszerzono działalność m.in. o usługi: poligraficzne i introligatorskie, w zakresie produkcji drewna i wyrobów z drewna, sprzedaży detalicznej mebli i wyposażenia biurowego, sprzedaży hurtowej komputerów, urządzeń peryferyjnych i oprogramowania. W roku 2010 gospodarstwo pomocnicze przyniosło dochód, który umożliwi kontynuowanie zatrudnienia skazanych.

Spośród osób, z którymi rozmawiano, 10 było zatrudnionych. Pracujący nie zgłaszali uwag w zakresie warunków zatrudnienia i wynagradzania. Także osadzeni, z którymi rozmawiano podczas oglądu jednostki, doceniali możliwość posiadania zatrudnienia.

9. Działalność kulturalno-oświatowa i sportowa

W wizytowanej jednostce, w każdym z oddziałów, znajduje się: świetlica kulturalno-oświatowa wyposażona w sprzęt RTV, stoły do gry w ping-ponga i w gry planszowe oraz świetlica sportowa zaopatrzona w podstawowy sprzęt do ćwiczeń siłowych. Skazani mogą również korzystać hali sportowej – mieszczącej się na terenie Zakładu - oraz pola spacerowego, na którym wysypano piasek i zamontowano niezbędny sprzęt do gry w piłkę plażową. Ponadto, osadzonym oferuje się następujące programy sportowe: „Wychowanie poprzez sport”, „Pasjonaci piłki siatkowej”, „Pasjonaci piłki nożnej”, „Liga tenisa stołowego”.

Zakład dysponuje biblioteką liczącą ponad 13 tysięcy książek, których wymiana odbywa się w oddziałach. Według informacji udzielonej przez Dyrektora, w budżecie jednostki na rok 2010 na zakup książek przeznaczono jedynie 250 złotych. W związku z powyższym Zakład nie stać na zakup nowych kodeksów z aktualnym stanem prawnym. W bibliotece znajdują się m.in.: kodeks karny – stan prawny z 2005 roku oraz kodeks karny wykonawczy – stan prawny z 2006 roku. Zdaniem przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich, zasadnym jest zwiększenie nakładów finansowych na zakup nowych pozycji książkowych, w tym aktualnych kodeksów.

W jednostce funkcjonuje radiowęzeł. Przy jego obsłudze zatrudnieni są osadzeni. W jego ramach emitowane są programy radiowe stacji ogólnopolskich oraz audycje własne o zróżnicowanej tematyce, w tym konkursy.

Ponadto, osadzeni mogą odbierać w swoich odbiornikach TV, po wypożyczeniu odpowiedniego kabla od wychowawcy, wybrane programy telewizji kablowej oraz programy telewizji analogowej.

W Zakładzie Karnym w Goleniowie funkcjonuje program rozwijania twórczości własnej osadzonych oraz „Dyskusyjny klub miłośników książki”. Do dyspozycji osadzonych pozostają również 3 pracownie rzeźbiarsko – malarskie.

Ponad połowa rozmówców uznała sytuację w zakresie zajęć kulturalno-oświatowych za dobrą lub dość dobrą. Doceniali możliwość korzystania z hali sportowej oraz świetlic sportowych. Reszta osadzonych podniosła zarzuty, iż organizowanych jest za mało konkursów, „świetlice są zbyt ubogo wyposażone”, zajęcia kulturalno – oświatowe i sportowe nie są dostosowane do osób niepełnosprawnych, a także, że z hali sportowej można korzystać raz na 2 tygodnie, a ze świetlicy sportowej dwa razy w tygodniu oraz, że nie ma możliwości wzięcia prysznicza po ćwiczeniach fizycznych.

10. Korespondencja i widzenia

Zakład Karny w Goleniowie dysponuje 5 salami do przeprowadzania widzeń. Dwie z nich znajdują się w oddziale dla osadzonych niebezpiecznych. W pierwszej sali odbywają się widzenia przy stolikach, w drugiej natomiast widzenia pod nadzorem funkcjonariusza Służby Więziennej w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt. Stan pomieszczeń nie budził zastrzeżeń osób wizytujących.

W budynku administracji Zakładu mieszczą się kolejne 2 sale. Pierwsza służy do widzeń przy stolikach (24 stoliki), a druga do widzeń uniemożliwiających bezpośredni kontakt (3 stanowiska). Jedna z sal połączona jest z kantyną, w której można dokonać zakupu produktów do kwoty 150 złotych, które następnie osadzeni mogą zabrać po widzeniu do celi.

W Zakładzie odbywają się również tzw. widzenia intymne. Sala do odbywania widzeń w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej podzielona jest na dwie części. W pierwszej urządzono salonik z fotelami, stolikiem, odbiornikiem TV i czajnikiem elektrycznym oraz telefonem łączącym z dowódcą zmiany. Do drugiej wstawiono tapczan. W sali tej znajduje się również toaleta z prysznicem.

Ponadto, w Zakładzie mieszczą się pokoje do czynności procesowych: dla osadzonych niebezpiecznych oraz dla pozostałych osób, a także 2 sale przeznaczone do odbywania posiedzeń sądu.

Większość osób korzystających z widzeń oceniły organizację i sposób przeprowadzania widzeń jako dobre. Uwagi dotyczące realizacji tego prawa przekazały cztery osoby. Dotyczyły one odpowiednio: małej sali widzeń, braku widzeń w soboty, skomplikowanej procedury wpisywania znajomych na listę osób odwiedzających oraz prowokacyjnego zachowania funkcjonariuszy SW podczas widzeń.

W każdym z oddziałów mieszkalnych zainstalowano po jednym samoinkasującym aparacie telefonicznym. Rozmowy można przeprowadzać w godzinach od 7.30 do 18.30 według planów umieszczonych na tablicach ogłoszeń każdego z oddziałów. Czas każdej rozmowy wynosi maksymalnie 10 minut. Wśród krytycznych uwag odebranych przez przedstawicieli RPO pojawiły się stwierdzenia, iż jest za mało aparatów telefonicznych, a co za tym idzie zbyt rzadko można z nich skorzystać. Ponadto zarzucono, że funkcjonariusze SW dokonują nadzoru nad korespondencją pod nieobecność osadzonego – „otwierają listy bez naszej obecności”.

11. Posługi religijne

Opiekę duszpasterską w Zakładzie sprawuje kapelan katolicki, który jest obecny w jednostce 3 razy w tygodniu. W ramach działalności kapelana katolickiego realizowane są bieżące posługi religijne, spowiedzi oraz msze św. Msza św. oraz posługi indywidualne odbywają się w terminach uzgodnionych wcześniej z kapelanem.

Na terenie Zakładu działają również przedstawiciele: Kościoła Ewangelickich Chrześcijan, Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego, Kościoła Bożego w Chrystusie, Związku Wyznania Świadców Jehowy, Fundacji Instytutu św. brata Alberta – Bractwa Modlitwy i Trzeźwości „Arka” oraz Ewangelickiego Związku Braterskiego w RP.

12. Analiza dokumentacji

Po przeanalizowaniu tekstu Zarządzenia Wewnętrznego nr 21/08 Dyrektora Zakładu Karnego w Goleniowie z dnia 26 września 2008 r. w sprawie porządku wewnętrznego stwierdzono, iż zapisy § 6 ust. 3 pkt 4 oraz § 19 są niezgodne z normami prawnymi. Zgodnie z rozrządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 listopada 1996 r. w sprawie określenia zasad dopuszczalności używania wyrobów tytoniowych w obiektach zamkniętych podległych Ministrowi Sprawiedliwości (Dz. U. z 1996 r. Nr 140, poz. 658 ze zm.) w aresztach śledczych i zakładach karnych typu zamkniętego dopuszcza się możliwość używania wyrobów tytoniowych w celach mieszkalnych przez osoby pozbawione wolności. Dla osadzonych używających wyroby tytoniowe wyznacza się odrębne cele mieszkalne. Rozporządzenie to nie wprowadza czasowego ograniczenia używania wyrobów tytoniowych, a co za tym idzie, nie można takiego ograniczenia wprowadzić przepisami wewnętrznymi. Tożsamy zapis, niezgodny z obowiązującym prawem, zawiera Zarządzenie Wewnętrzne nr 22/08 Dyrektora Zakładu Karnego w Goleniowie z dnia 26 września 2008 r. w sprawie porządku wewnętrznego dla osadzonych zakwalifikowanych jako wymagających osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi zakładu karnego typu zamkniętego, w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu. Ponadto, w/w Zarządzenia w odmienny sposób regulują czas kąpieli oraz liczbę par skarpet i kompletów bielizny osobistej, które mogą posiadać w celi mieszkalnej osadzeni. Więźniom niebezpiecznym przysługuje krótsza o 5 minut kąpiel oraz mogą posiadać o 2 pary skarpet i 2 komplety bielizny mniej niż pozostali więźniowie. Zdaniem przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich jest to nieuzasadniona dyskryminacja tej grupy osadzonych i powinna być jak najszybciej usunięta. W pozostałym zakresie zarządzenia zostały zredagowane w sposób przejrzysty, komunikatywny i prawidłowo regulują organizację życia w Zakładzie.

Z informacji pisemnej przekazanej przez dyrektora Zakładu Karnego w Goleniowie wynika, że do dnia wizytacji jednostka była stroną pozwaną w 29

postępowaniach sądowych. Pozwy dotyczyły głównie kwestii: przeludnienia (22 pozwy), warunków socjalno – bytowych (19) oraz opieki medycznej (2).

Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w Goleniowie przeprowadził kontrole Zakładu w dniach 7 i 28 października 2010 r. Miały one charakter interwencyjny i dotyczyły: złej jakości pieczywa i wędlin podawanych w posiłkach oraz gramatury tych produktów, jak również stanu technicznego celi nr 240. Podczas przeprowadzonych czynności kontrolnych nie stwierdzono żadnych uchybień. Nie wydano żadnych zaleceń pokontrolnych.

Analiza cennika artykułów dostępnych w kantynie nie nasuwa zastrzeżeń co do wysokości cen.

Z informacji przekazanych przez dyrektora Zakładu Karnego w Goleniowie wynika, iż nie sporządzają oni rocznej analizy ładu i porządku. Procedury dotyczące wystąpienia wydarzenia nadzwyczajnego w postaci buntu osadzonych określone są w dokumencie „Plan ochrony jednostki”, który jest dokumentem zastrzeżonym.

W roku 2009 doszło do 113 wydarzeń nadzwyczajnych, w tym: 5 ucieczek osadzonych zatrudnionych na zewnątrz, 18 pobić i bójek wśród osadzonych, 4 samobójstw osadzonych, 6 przypadków ujawnienia przedmiotów niedozwolonych oraz 80 samouszkodzeń. W roku 2010 miały miejsce 64 wydarzenia nadzwyczajne, w tym: 32 samouszkodzenia, 7 pobić, 6 ujawnień niebezpiecznych przedmiotów, 5 ucieczek osadzonego z systemu bez konwojenta, 4 bójki, 3 próby samobójcze, 2 napaści osadzonego na funkcjonariusza SW, 2 ucieczki z konwoju policyjnego, znęcanie się nad osadzonym przez innego osadzonego, zgon osadzonego oraz próba samobójcza funkcjonariusza SW.

W roku 2010 46 razy zastosowano środki przymusu bezpośredniego, w tym: 46 razy użyto siły fizycznej, 41 razy umieszczono w celi zabezpieczającej, 36 razy założono pas obezwładniający jednoczęściowy, a raz trzyczęściowy, 21 razy użyto pałki służbowej, 19 razy założono kask ochronny na głowę oraz 7 razy założono

kaftan bezpieczeństwa². Powodem zastosowania w/w środków było: groźne nieposłuszeństwo lub zakłócanie porządku mogących mieć wpływ na bezpieczeństwo (44), zamach na życie własne lub zdrowie własne (17), groźne zakłócanie spokoju i porządku (9), niszczenie mienia (7) oraz zamach na życie lub zdrowie innej osoby (4).

W roku 2010 w Zakładzie Karnym w Goleniowie 76 razy wymierzono karę dyscyplinarną w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej. W 6 przypadkach karę wymierzył dyrektor Aresztu Śledczego w Świnoujściu, jednakże z uwagi na brak celi izolacyjnej w Areszcie wykonanie kary odbyło się w Zakładzie.

14. Wnioski i zalecenia

Czynności przeprowadzone przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, wykonujących zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, pozwoliły na stwierdzenie, że w Zakładzie Karnym w Goleniowie – generalnie rzecz biorąc – przestrzegane są prawa osób pozbawionych wolności, a warunki bytowe w Zakładzie należy ocenić jako dobre.

Niemniej przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich stwierdzają, że dla poprawy warunków osadzenia w Zakładzie Karnym w Goleniowie wskazane jest:

- dokonanie zmiany Zarządzenia Wewnętrznego nr 21/08 Dyrektora Zakładu Karnego w Goleniowie z dnia 26 września 2008 r. w sprawie porządku wewnętrznego oraz Zarządzenia Wewnętrznego nr 22/08 Dyrektora Zakładu Karnego w Goleniowie z dnia 26 września 2008 r. w sprawie porządku wewnętrznego dla osadzonych zakwalifikowanych jako wymagających osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi zakładu karnego typu zamkniętego, w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu w zakresie opisanym w punkcie 12 Informacji,
- wyeliminowanie niewłaściwych zachowań funkcjonariuszy Służby Więziennej, o których mowa w punktach 6 i 10 Informacji,

² Podczas stosowania środków przymusu bezpośredniego w stosunku do osadzonego w wielu przypadkach stosowano równocześnie więcej niż jeden środek przymusu bezpośredniego.

- pouczanie osadzonych o prawie złożenia zażalenia na decyzję o wymierzeniu kary dyscyplinarnej,
- przeprowadzenie remontu łaźni w pawilonie D,
- wyposażenie wszystkich górnych łóżek w zabezpieczenia przed upadkiem oraz drabinki,
- zwiększenie nakładów finansowych na zakup książek, w tym zakup aktualnych kodeksów karnych i kodeksów karnych wykonawczych do Biblioteki,
- częściowe zadaszenie pól spacerowych, tak by dawały schronienie podczas deszczu,
- dokonanie zakupu stomatologicznego aparatu RTG.